

2. rəqabətqabiliyyətli istehsalının dəstəklənməsi məqsədilə daxili bazar araşdırmalarına dövlət dəstəyi mexanizmi;

3. sahibkarlıq subyektlərinin istehsal fəaliyyətinin dəstəklənməsi üçün onların kadr potensialının artırılmasına dövlət dəstəyi mexanizmi

4. sahibkarlıq subyektlərinin istehsal etdikləri məhsulların ticarət şəbəkələrində satışının genişləndirilməsi;

5. ölkə iqtisadiyyatına birbaşa investisiyalar cəlb edilməsinin dəstəklənməsi mexanizmləri və s. [6].

Nəticədə, qeyri-neft sektorunun rəqabət və ixrac qabiliyyətinin artırılması məqsədilə:

- qeyri-neft sektoruna birbaşa xarici investisiyaların cəlb edilməsi, alternativ maliyyələşməyə açıq investisiya layihələrinin təqdim olunması, yerli malların ənənəvi və yeni bazarlara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi, qeyri-neft məhsulları istehsalçılarının beynəlxalq bazara inteqrasiyası prosesinin sürətləndirilməsi və bu sektorun ixrac qabiliyyətinin artırılması;

- birbaşa xarici investisiyaların cəlb edilməsi, potensial imkanlarının təkmilləşdirilməsi və investisiya cəlbediciliyinin daha da artırılması məqsədilə ölkədə alternativ maliyyələşməyə açıq layihələr və yeni investisiya imkanları istifadəsi və s. kimi bu sektorun inkişafına yönələn tədbirlərin həyata keçirilməsini məqsəduyğun hesab edirik.

Ədəbiyyat:

1. Vaqif Bayramov. “İdxal-ixraca yaşıl işıq”. Xalq qəzeti.18.02.2024 <https://xalqqəzeti.az>

2. Vaqif Bayramov. “Azərbaycan malları xarici bazarları fəth edir”. Xalq qəzeti. 02.02.2024. <https://xalqqəzeti.az>

3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. URL: www.stat.gov.az

4. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin. URL: <https://ereforms.gov.az>

5. Rüstəm Kamal “İxrac olunan qeyri-neft məhsullarının həcmi və çeşidi artır”. Azərbaycan qəzeti. 27.02.2024.

6. Qeyri-neft sektorunda rəqabətqabiliyyətli daxili istehsalın dəstəklənməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında. URL: <https://e-qanun.az/framework/40086>

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA ƏRZAQ TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN OLUNMASINDA MÜƏSSİSƏLƏRİN ROLU

*Sultanova Röya Natiq qızı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti*

Azərbaycan Respublikasının görkəmli iqtisadçı alimlərinin milli sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafına həsr olunmuş elmi-nəzəri və praktiki əhəmiyyətli sərbəlləşmələri də bu baxımdan xüsusi dəyərləndirilməlidir: Səmədzadə Z.Ə. [1],

Nuriyev Ə.X. [2], Quliyev E.A. [3], Alıyev İ.H. [4], Salahov S.V. [5], Soltanlı İ. [6], İbrahimov İ.H. [7], Gənciyev G.Ə. [8], Şəkərəliyev A.S. [9], Balayev R.Ə. [10] və s. Doğrudur, təqdim olunan bu əsərlər konkret olaraq ərzaq təhlükəsizliyi məsələsinə həsr olunmamışdır. Ərzaq təhlükəsizliyi problemi ayrıca tədqiqat obyektinə cəlb olunmasa da, iqtisadi və milli təhlükəsizliyi şərtləndirən mühüm iqtisadi problemlər çərçivəsində bu problemə də toxunulmuşdur. Ərzaq məhsullarının əsas mənbəyi olan kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının müasir dünya standartlarına uyğun təşkili, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin və subyektlərinin yaradılması, əkin sahələrinin müasir texnologiyalara uyğun becərilməsi, sahibkarlara subsidiyaların verilməsi, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi, ərzaq məhsulları istehsal edən sənaye müəssisələrinin yaradılması və s. məsələlər ətrafı öyrənilmişdir.

Qida təhlükəsizliyi qida məhsullarının emalı ilə məşğul olan qida müəssisələri tərəfindən yerli, eləcə də beynəlxalq qida təhlükəsizliyi direktivləri tərəfindən verilən təlimatlara əməl etməklə təmin edilə bilər. Bu direktivlər qida istehsalında qida təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qida emalı müəssisələrində qida təhlükəsizliyi proqramları üçün təlimatlar təqdim edir. HACCP (Təhlükə Təhlili və Kritik Nəzarət Yanaşmaları Proqramı) proqramına uyğun olaraq qida məhsullarının müvafiq laboratoriya sınaq qeydlərinin, keyfiyyətə nəzarət qeydlərinin aparılması, qida emalı müəssisələrinin auditi və təftişi və Sanitariya Standart Əməliyyat Prosedurlarının (SSOP) və Ətraf Mühitin İdarə edilməsinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi ilə bağlı tələblər bu qəbildəndir [11].

Qida təhlükəsizliyi sənaye prosesləri ilə istehsal olunan qida istehlakçılarının sağlamlığını və təhlükəsizliyini təmin etdiyi üçün çox vacibdir. Qida müəssisəsində qida təhlükəsizliyi prosedurlarının və proqramlarının olmaması həmin müəssisənin maliyyə gəlirinə, eləcə də gələcəyinə təsir göstərə bilər. Ərzaq təhlükəsizliyi əsasən hər bir ölkənin öz milli ərzaq müstəqilliyinə əsaslanır. Hər hansı bir ölkənin siyasi müstəqilliyi anlayışını qida suverenliyinin təmin edilməsi ideyası ilə müqayisə etmək düzgün deyil.

Bu o deməkdir ki, ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinə təhlükə yaranan fəvqəladə hallar zamanı ölkə öz vətəndaşlarını adekvat ərzaq və ərzaq məhsulları ilə təmin etmək üçün başqa ölkələrə müraciət etmir. Milli ərzaq təhlükəsizliyini və ərzaq suverenliyini təmin edən bir sıra amillər var, o cümlədən [12]:

- Ölkədə ərzaq və ərzaq istehsalının səviyyəsi
- Qida istehsalının iqtisadi faydaları
- Qida dəyəri
- Milli əhalinin istehlak qabiliyyəti
- Ölkə üzrə orta aylıq əmək haqqı səviyyəsi
- Aztəminatlı insanlara dövlət tərəfindən verilən imtiyazlar və rifahlar
- Ölkənin mövcud ərzaq ehtiyatları.

İqtisadi səmərəliliyin artırılması və əlavə dəyər yaradılması baxımından bölgənin iqtisadiyyatının inkişafında xüsusi rola malik bu sahənin 2007-ci ildən başlayaraq bərpası intensivləşdi. 2009-cu ildə muxtar respublika üzrə üzüm bağlarının əkin sahəsi 999 hektara 2018-ci ildə 1401,6 hektara çatdırılmışdır [13]. Muxtar respublikada üzümçülüğün inkişaf etdirilməsi, süfrə sortlarının artırılması və

şərabçılıqla məşğul olan emal müəssisələrinin tələbatının ödənilməsi məqsədilə bu sahə ilə məşğul olan sahibkarlara dövlət maliyyə dəstəyi göstərilmişdir.

Muxtar respublika ərazisinin əsas hissəsini dağlıq ərazilər təşkil etdiyindən heyvandarlıq dağlıq ərazilərin iqtisadiyyatında mühüm yer tutur. İndi ən mühüm vəzifə aqrar sahədə müxtəlif formalarda kənd təsərrüfatı itkiləri ilə bağlı aztəminatlı müəssisələrin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasıdır. Heyvandarlığa ət, süd, yumurta və yağ daxildir. Əkin sahələrini təbii üzvi birləşmə, taxıl, meyvə və tərəvəz ilə birləşdirərək, məhsuldan istifadə edərkən tələb olunan ehtiyacları da qarşılaya bilərsiniz. Heyvandarlıq üzvi gübrə verir, bitkilər isə heyvandarlıq yemi verir. Bunun nəticəsidir ki, idarələrarası əməkdaşlıq etibarlı kənd təsərrüfatı və yem ehtiyatlarının yaradılmasına, əmək məhsuldarlığının daha da artırılmasına, xarici mənbələrdən asılılığın neytrallaşdırılmasına, əhalinin yerli, təmiz ərzaq məhsulları ilə təmin olunmasına öz töhfəsini verir.

Ədəbiyyat:

1. Səmədzadə Z.Ə. Çin qlobal dünya iqtisadiyyatında / Z.Ə.Səmədzadə – Bakı: “Elm və təhsil”, – 2009, – 208 s.
2. Nuriyev Ə.X. Davamlı və tarazlı regional inkişaf / Ə.X.Nuriyev – Bakı: “Avropa”, – 2017, – 240 s.
3. Quliyev E.A. Etibarlı ərzaq təminatı sistemi: kooperasiya və inteqrasiya problemləri / E.A. Quliyev – Bakı: Elm , – 2013, – 308 s.
4. Alıyev İ.H. Milli iqtisadiyyat və aqrar sahənin inkişaf problemləri / İ.H.Alıyev –Bakı: “Elm”, – 2006, – 381 s.
5. Salahov S.V. Aqrar sahənin dövlət tənzimlənməsi / S.H.Salahov – Bakı: “Nurlan”, – 2004, – 504 s.
6. Soltanlı İ. Aqrar sahədə istehsalın maddi-texniki təminatının tənzimlənməsi mexanizmləri / İ.Soltanlı – Bakı: – 2011, – 256 s.
7. İbrahimov İ.H. Aqrar sahənin iqtisadiyyatı / İ.H.İbrahimov – Bakı: “NBS Printing Company” – 2016, – 655 s.
8. Gənciyev G.Ə. İxrac ehtiyatlarından istifadənin yaxşılaşdırılması istiqamətləri / G.Ə.Gənciyev – Bakı: – 2003, – 147 s.
9. Şəkərəliyev A.S. Bazar iqtisadiyyatına keçid: dövlətin iqtisadi siyasəti / A.S. Şəkərəliyev – Bakı: – 2002, – 450 s.
10. Balayev R.Ə. Urbanizasiya şəraitində ərzaq problemi və aqrar-sənaye istehsalının inkişafının modelləşdirilməsi / R.Ə.Balayev – Bakı: –1996, – 150 s.
11. Yusifli, Y.A. Ərzaq təhlükəsizliyinin nəzəri-konseptual əsasları və dünya ərzaq istehsalı / ADİU dissertasiya / – Bakı: – 2015. – 99 s.
12. Food safety and food microbiology URL: <http://animalcarevet.com/avslab/index.php/food-safety-food-microbiology/steps-to-ensure-food-safety.html> - foof safety 2021.
13. Naxçıvan Muxtar Respublikası Statistika Komitəsinin materialları URL:<http://statistika.nmr.az/source/agriculture/index.php> (Üzüm bağlarının əkin sahəsi)